

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАН УКРАЇНИ

КОНКУРС НА ВИБОРЧУ ТЕМАТИКУ СЕРЕД МОЛОДІ
ОФІЦІЙНОГО ВЕБПОРТАЛУ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ
НОМІНАЦІЯ «ЕСЕ»
«ВІКОВИЙ ЦЕНЗ ВИБОРЦІВ В УКРАЇНІ: ЧИ ПОТРЕБУЄ ЗМІН?»

Роботу виконала:

Павлуненко Єлизавета Дмитрівна,
учениця 11-В класу комунального
закладу «Харківський ліцей № 3
Харківської міської ради»

Науковий керівник:

Кронгауз Владислав Олександрович,
учитель історії комунального закладу
«Харківський ліцей № 3 Харківської
міської ради», учитель вищої
кваліфікаційної категорії, учитель-
методист

Харків - 2025

Конституція України має найвищу юридичну силу, та затверджує, що в Україні носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ. Водночас, згідно з Виборчим кодексом України, вибори в країні є основною формою народного волевиявлення, способом безпосереднього здійснення влади українським народом.

На даний момент, право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Проте, в умовах глобалізації, в суспільстві дедалі частіше переосмислюється роль молоді. Таким чином, виникає багато суперечностей, наскільки виборчі вікові обмеження в Україні є коректними.

Розглядаючи питання зниження вікового цензу виборців в Україні до шістнадцяти років, можна зазначити, що в українському суспільстві йому не приділено належної уваги, що демонструє незацікавленість суспільства у даному питанні.

На підтвердження цієї думки, зазначу, що у 2021 році народні депутати України внесли до Верховної Ради України Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав громадян віком від 16 років». В даному законопроекті пропонується дозволити балотування шістнадцятирічних осіб на місцевих виборах у якості кандидатів, участь таких осіб у політичних партіях, заснування власних громадських організацій. Проте, головним чином, в даному документі не розглядається питання набуття право голосу на виборах неповнолітніми особами. Звідси, на мою думку, виникає багато запитань щодо дійсної актуальності даної теми у суспільстві.

На мою думку, підхід до даного питання повинен бути комплексним. Тому, наводячи аргументи «проти» зниження вікового цензу виборців, хочу проаналізувати головне – цивільну дієздатність особи. Я вважаю, що дослідження даного питання потрібно починати з цього, оскільки саме воно пояснює ставлення держави до неповнолітніх осіб.

На даний момент, шістнадцятирічна особа має неповну цивільну дієздатність. Згідно з Цивільним кодексом України, така особа має право на вільне самостійне пересування, як по території України, так і за її межами, розпорядження своїм заробітком, стипендією або іншими доходами, здійснення прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом, бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи, самостійно укладати договір банківського вкладу (рахунку), розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку), укладати договір про отримання електронних довірчих послуг. Також, така особа, звичайно, має права які набула ще у віці до чотирнадцяти років - самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Всі інші дії особа здійснює з дозволу батьків.

Спираючись на вищезазначене, можна зробити висновок, що, фактично, дії, які неповнолітня особа може здійснювати самостійно – це дії, які розвивають особу, та безпосередньо, роблять з індивіда особистість. Тобто, можна зазначити, що у цьому віці людина, за думкою держави, з якою я погоджуюсь, ще формує власне бачення подій, цілісну картину життя, розуміння певних процесів.

Наступним важливим аспектом розгляду даного питання є питання формування правосвідомості українського суспільства, тим паче неповнолітніх осіб. У сучасних вітчизняних дослідженнях зазначається, що українському суспільству найчастіше властивий правовий нігілізм, тобто деформаційний стан правосвідомості. В українській практиці, основним проявом правового нігілізму є повсякденна поведінка громадян, тобто нехтування елементарними правилами, такими як перехід на червоне світло чи засмічення вулиць, або порушення громадських норм.

Наразі в Україні, на мою думку, молодь поділяється на дві категорії. Одні – талановиті, завзяті, амбітні, інші – ледачі індивіди, а подекуди, навіть,

правопорушники. Узагальнюючи, можна сказати, що існує подвійний стан транзитивного суспільства.

Підвищення рівня правосвідомості включає багато дій, проте перше – це реформування освітньої галузі. Наразі у більшості молоді немає цілісного уявлення про правовий спектр у державі, що спричиняє зниженню рівня правосвідомості у суспільстві. Це, на мою думку, пов'язано з тим, що у закладах загальної середньої освіти не приділено належної уваги даному питанню: уроки з основ правознавства – це, здебільшого, нудна теорія, яка, насправді, майже не співпадає з реальністю. Цей курс не дає підлітку уявлення про те, як все є насправді. Тим паче, що даний предмет вивчають виключно у дев'ятих класах. Для старшокласників існують курси громадянської освіти - інтегровані навчальні програми, що спрямовані на формування в учнів громадянських компетентностей, розуміння принципів функціонування суспільства, вміння брати участь у громадському житті та вирішувати суспільно важливі проблеми. Насправді ж, ця програма сама по собі не є інформативною та все надто залежить від вчителя. А тому знання, набуті на цих курсах, є лише теоретичними, а деякі учні взагалі з ними не погоджуються.

Проте, існують і прихильники зниження віку виборців. Зазвичай, вони аргументують свою позицію тим, що отримуючи молодих виборців, держава матиме думки молоді, яка є рухом майбутнього. Вона автоматично зможе модернізуватися, забезпечувати кращі можливості для життя, тощо.

Проте, я, як скептик, одразу спитаю – чи дійсно право голосу неповнолітніх на виборах є проявом свідомого волевиявлення, чи це радше зіпсує виборчий процес?

У такому віці, на особу та її вибір можуть впливати безліч факторів. Як я вже зазначала, неповнолітня особа лише формує свою картину світу, а тому один з цих факторів – тиск батьків. У більшості своїй, діти будуть прислухатися до їх думок, що унеможливить їх чесне голосування. По-друге, важливо зазначити, що виборчий процес може призвести до

численних суперечок серед молоді - шантажу, корупції, тощо, що зіпсує результати виборів, а, часом, призведе до проблем у дитини, яка може зіштовхнутися з булінгом, агресією однолітків, тощо. Тому я вважаю, що до чесного висловлювання своєї думки підліток має бути психологічно готовим, як і його однолітки мають бути готовими сприйняти іншу думку.

Проте, існують країни, у яких віковий ценз виборців знижений до 17 років, наприклад, Греція, або до 16 років - як в деяких європейських країнах.

Вивчаючи міжнародний досвід, можна зазначити, що Австрія є першою країною Європейського союзу, де вікові обмеження для виборців на місцевих виборах знизили до 16 років. Влада пішла на такий крок ще у 2008 році.

Мальта стала другою країною в Європейському Союзі, яка знизила національний виборчий вік до 16 років у 2019 році. Проте влада країни підходила до цього питання поступово. Спочатку, шістнадцятирічні та сімнадцятирічні отримали право голосувати на місцевих виборах з 2014 року.

Третьою країною, яка знизила віковий ценз виборців стала Німеччина. За оцінками ініціаторів змін, тепер тих, хто матиме право голосу на європейських виборах, у ФРН стало на 2,3 відсотка більше. Новий регламент вперше застосували на виборах до парламенту в травні 2024 року.

Четвертою країною стала Бельгія. Близько 280 тисяч молодих бельгійців тепер мають право голосувати. Проте, на відміну від дорослих громадян, які автоматично потрапляють до списку виборців, неповнолітні, які прагнуть проголосувати, мають зареєструватися заздалегідь.

Цікаво дослідити, що дане питання по-іншому врегульоване у Словенії та Угорщині. В цих країнах шістнадцятирічні особи можуть голосувати у випадку працевлаштування або одруження до вісімнадцяти років відповідно.

У Великій Британії точиться численна кількість суперечок з цього приводу. Існують рухи молоді, які закликають знизити віковий ценз виборців, проте поки що влада не йде на такі поступки.

У Новій Зеландії ситуація розгортається навпаки. На сьогодні, віковий ценз виборців в країні сягає вісімнадцяти років. Проте у 2022 році Верховний суд країни визнав, що це є дискримінаційним, та вік повинен бути зниженим до шістнадцяти. Найголовніше у цьому те, що дане рішення має низьку підтримку суспільства а тому, поки що, зміни не запроваджуються.

Загалом, доволі жорстко питання виборів регулюється в Бразилії. Там, особи віком з шістнадцяти до вісімнадцяти років мають право голосувати, проте добровільно. З вісімнадцяти ж років, і до сімдесяти, голосування стає обов'язковим для всіх громадян. У випадку ж пропуску виборів, без поважної причини, громадяни можуть отримати штраф або мати проблеми з оформленням документів чи доступом до державних послуг.

Прихильники зниження вікового цензу виборців, спираючись на вищезазначену європейську практику, кажуть, що право неповнолітніх голосувати – це прояв демократії в державі. Для спростування, хочу зазначити, що конституційні норми Куби та Нікарагуа також встановлюють межу набуття права голосу у 16 років. Тобто, молоді виборці – це не завжди про демократію.

Спираючись на нормативно-правові акти Венеціанської комісії, мінімальні виборчі вікові обмеження сягають вісімнадцяти років, що є демократичним. Не демократичним є штучне завищення вікового цензу, як от, наприклад, в Японії, де люди можуть голосувати з двадцяти років, або Малайзії, де віковий ценз виборців – двадцять один рік.

Отже, відповідно до вищенаведених мною аргументів, я схильюся до моєї первісної позиції, що віковий ценз виборців в Україні не потребує змін. Для мене, головною тезою на підтвердження цього залишається те, що наразі, українське суспільство не готове до цього.

Ще одним підтвердженням цього може бути те, що на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України була розміщена відповідна петиція, щодо зниження віку виборців до шістнадцяти років. Ця петиція громадянами підтримана не була, та набрала лише 20 голосів з потрібних 25 тисяч, що вкотре підтверджує відсутність зацікавленості суспільства у даному питанні.

Підсумовуючи, можу зазначити, що якщо держава прагне залучити неповнолітніх осіб до виборчого процесу, вона повинна повністю змінити підхід до формування правосвідомості у всіх сферах суспільного життя. А також суспільство має змінити сприйняття підлітків 16-річного віку як осіб, які мають право впливати на долю країни.

Тому, на мою думку, для України зміна вікового цензу зараз не на часі, бо, власне, ні держава, ні суспільство наразі не мають цього запиту.